

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולחן בן הרב ישראל זצ"ל

צורת הפתח לפירצה יותר מעשר אמות ופרוץ מרובה

(ב' א') **משנה:** ואם יש לו צורת הפתח (לכניסת המבוי), אע"פ שהוא רחב מעשר אמות אין צריך למעט (שדינו כמחיצה¹).

(י' ב') אשכחן צורת הפתח דמהניא ברחבו, ואמלתרא דמהניא בגבהו. איפכא מאי (צורת הפתח בגבוה מעל 20 אמה, ואמלתרא ברחב מ-10 אמות)?

(י"א א') **תא שמע, דתניא:** מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה ימעט. ואם יש לו צורת הפתח אינו צריך למעט. אמלתרא ברחבו מאי? ולא איפשיטא.

מתני ליה רב יהודה לחייא בר רב קמיה דרב: אינו צריך למעט. אמר ליה: אתנייה צריך למעט.

אמר רב יוסף, מדברי רבינו נלמד: חצר שרובה פתחים וחלונות, אינה ניתרת בצורת הפתח. מאי טעמא? הואיל ויותר מעשר אוסר במבוי, ופרוץ מרובה על העומד אוסר בחצר, מה יותר מעשר האוסר במבוי, אינו נותר בצורת הפתח, אף פרוץ מרובה על העומד, האוסר בחצר, אינו נותר בצורת הפתח. ודחי ליה.

לימא מסייע ליה (מברייתא), דפנות הללו שריבה בהן פתחים וחלונות, מותר, ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ².

אמר רב כהנא: כי תניא ההיא, בפתחי שימאי³.

(ומברר) מאי פיתחי שימאי? פליגי בה רב רחומי ורב יוסף - חד אמר: דלית להו שקפי (מזוזות ישרות, ואין זו צורת הפתח). וחד אמר: דלית להו תיקרה (שאין שום בניין מעל הפתח. וצורת הפתח צריך שיהיה קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהם).

ואף רבי יוחנן סבר לה להא דרב. דאמר רבין בר רב אדא אמר רבי יצחק: מעשה באדם אחד מבקעת בית חורתן, שנעץ ארבעה קונדסין (עמודים) בארבע פינות השדה. ומתח זמורה (ענף של גפן) עליהם (מקנה לקנה, כעין צורת הפתח). ובא מעשה לפני חכמים, והתירו לו לעניין כלאים (שאם יש גפנים בין הקונדסין, מותר לזרוע סמוך להן מחוץ למחיצה, ואין בכך משום כלאי הכרם).

(4) ואמר ריש לקיש: כדרך שהתירו לו (לסמוך על צורת הפתח) לענין כלאים, כך התירו לענין שבת (לטלטל בתוכו). (2) רבי יוחנן אמר: לכלאים התירו לו, לענין שבת לא התירו לו.

1. כן מבואר בתוספות (ו' א', ד"ה רב; כ"ב א', ד"ה והא אמר רבי יוחנן). שצורת הפתח חשיב כמחיצה, ומן התורה מהני אף ביותר מעשר. וכן כתב הרשב"א (להלן, ח' ב', ד"ה אמינא, בסוגיא של קורה באלכסון) דצורת פתח עדיפא נמי מקורה ואפילו למאן דאמר קורה משום מחיצה, דצורת פתח מערב הכל ועושה הכל כמבוי אחד וכמחיצה גמורה. עיי"ש. ותוקפה, לכאורה, מהלכה למשה מסיני (ראה להלן, ד' א', שיעורין חציצין ומחיצין, ורש"י).

2. לכאורה מבואר שצריך עומד מרובה, גם בפתחים וחלונות שיש בהם כולם צורת הפתח. וכדעת רב, המובאת בגמרא, הסובר שלא מועילה צורת הפתח בפתח רחב מעשר, ולא בפרוץ מרובה.

3. פתחים מקולקלים מחוסרים תיקון, כמו זקן אשמאי, חסר מתורה. רש"י.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

במאי עסקינן? אילימא מן הצד, והאמר רב חסדא: צורת הפתח שעשאה מן הצד, לא עשה ולא כלום! אלא על גבן; ובמאי? אילימא בעשר, בהא לימא רבי יוחנן בשבת לא?! אלא לאו ביתר מעשר!
(ודחי) לא, לעולם בעשר ומן הצד, ובדרב חסדא קא מיפלגי.

שיטות הראשונים

אמלתרא ברחב מעשר: לא איפשיטא. דעת הראב"ד, ריא"ז, השלמה, ומאירי דלקולא אזלינן, דמחיצה רביעית דרבנן היא, וספיקא דרבנן לקולא⁴. והרשב"א כתב דאזלינן לחומרא, הואיל ועיקר מחיצות הוא מן התורה, אף ברביעית נמי אזלינן לחומרא כשל תורה⁵. וכ"כ הרא"ש⁶. וכן פסק הטור. וכן נראה שהוא דעת הרמב"ם שלא הזכיר אמלתרא לענין רחב מעשר. וכן השמיטו השו"ע⁷.

צורת הפתח למבוי שפתחו רחב מ' אמות: במשנה שנינו שאם יש למבוי צורת הפתח, אע"פ שרחב מעשר אין צריך למעט. וכן פסקו רי"ף, רמב"ם ורא"ש. וכן פסק השו"ע⁸.

צורת הפתח בפרוץ מרובה מד' רוחות: דעת תוספות והשלמה, שכל שיש שם צורת הפתח עשוי כתיקונו, אפילו פרוץ מרובה על העומד בד' מחיצות ובכולן צורת פתח, הרי הן כעומדין⁹. והרא"ש כתב שאפילו כשכל ד' הרוחות על ידי צורת הפתח, מהני¹⁰. והרמב"ם כתב שאין צורת פתח ביותר מ' מתיר אלא בעומד מרובה על הפרוץ דוקא¹¹. וכן דעת

4. וכמו שאמרו בסוגית לחי הבולט הוה ליה ספק דדבריהם ולהקל, אלמא שכל ספק מחיצה רביעית לקולא.
5. וכמו שאמרו פרק כל גגות, צ"ה א', בעירובין אמרו ולא במחיצות, שהמחיצות הואיל ועקרן מן התורה מחמירין בהן אף ברביעית, שכל שעקרו מן התורה אין מקילין בספקו. וכמו שאמרו בפרק שלישי, ל"ו א', שאני טומאה הואיל ויש לה עיקר מן התורה. וגדולי הדור (הרשב"א) נוטים לדעת זה. ומפרשים במה שכתבנו מסוגיית לחי הבולט, מפני שהוא כספק ספקא: שאם עומד מרובה הוכשר משום עומד, ואם פרוץ מרובה הוכשר משום לחי. מאירי.
6. ונתן טעם לדבר "דאמלתרא מהני בגובהה, משום דדבר חדוש הוא ומסתכל כלפי מעלה לראותה ואגב זה רואה הקורה, והאי טעמא לא שייך ברחבה".
7. או"ח שסג, כו. וכתב הכסף משנה (הל' שבת יז, טו) דאף על גב דמידי דרבנן הוא, נקטי לה הפוסקים לחומרא, משום דמסתברא טעמא לאיסורא, כמ"ש הרא"ש דאמלתרא מהניא בגובה משום דדבר חידוש הוא, ומסתכל כלפי מעלה לראותה ואגב זה רואה הקורה, והאי טעמא לא שייך ברחבה. וזהו דעת הרמב"ם שלא הזכיר אמלתרא ברחבה. מקורות - ראב"ד (הובא במאירי, י"ב). השלמה (הו"ד בספר המאורות, י"א א', ד"ה ואם יש לו). רא"ש (א"ג). מאירי (חידושי, י"א א', ד"ה ואמלתרא). הובאו הדעות ברשב"א (עבוה"ק, בית נתיבות, בא). רמב"ם (הל' שבת יז, טו).
8. או"ח שסב, בביה"ל (ד"ה כשם) נקט בשם הפמ"ג כדבר פשוט שפסול של פירצה יותר מעשר הוא מדרבנן, דמן התורה הוי מחיצה. וכן נקט החזו"א (עירובין, ליקוטים, קיב, ס"ק ה). לעומתם, דעת הגאון יעקב (י"א א', ד"ה שמעינן) דפירצה יותר מעשר מבטלת המחיצה מדאורייתא.
9. דכיון דלא קיימא לן כרב אלא כסתם מתניתין (שפתח הרחב מעשר ניתר בצורת הפתח), ממילא משמע דהוא הדין דלפרוץ מרובה על העומד מהני צורת פתח. דהא משמע בגמרא דפרוץ מרובה על העומד בצורת פתח, קיל טפי מיותר מ' בצורת פתח; וכיון דמהני צורת פתח בפרוץ מרובה על העומד, לא שנא לן בין י' ליותר מ'. ב"י או"ח שסב, (המגיד משנה כתב דעה זו בשם תוספות והרשב"א. אמנם ברשב"א צ"ב, וראה מאירי שכתב בשמו שאינו מועיל).
10. כדאמר בגמרא רבי יוחנן אמר לכלאים התירו ולא לשבת ומוקי לה במן הצד ובדרב חסדא קמיפלגי. אבל על גבן מודה ר' יוחנן דצורת הפתח מהני אף מד' רוחות, לרב בעשר ולמתניתין אפילו יותר מעשר. והקשה הרא"ש למה הוצרכו לעשות פסין לביירות (לקמן י"ז ב') ודוקא לבהמה (לקמן כ' ב'), ובקל היה יותר לעשות צורת הפתח מד' רוחות ואפילו ליותר מעשר כמתניתין! ותירץ (תירוצ' ב') שהתירו דוקא בחצר ובמבוי שיש בהם דיורין. אבל בבקעה דלית בה דיורין, לא. והובא בשו"ע. וכתב על זה הטור (שסב): ודוקא בשכל ד' הרוחות ע"י צורת הפתח, בהא אמרינן דלא מהני בבקעה. אבל היה ההיקף כתיקונו אלא שיש בו פרצות יותר מעשר, מהני ביה צורת הפתח אפילו אם הפרוץ מרובה.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

סמ"ג וסמ"ק¹². ובהגהות רבינו פרץ כתב שאפילו פרצה עשר אינה ניתרת בצורת הפתח כשהפרוץ מרובה. והשו"ע¹³ סתם כהרא"ש, והוסיף שלרמב"ם אינו מועיל¹⁴.

צורת הפתח למבוי שאינו גבוה עשרה: כתב הרשב"א דלא מצאנו שמועילה צורת הפתח אלא בגבוה יתר מעשרים, ומשום דפתח כמחיצה דמי, וכאלו נסתם הכל. אבל במבוי נמוך מעשרה אינה מועילה¹⁵. וכן דעת הראב"ד. אמנם הרמב"ם כתב שאם היה למבוי צורת הפתח, אפילו היה נמוך מעשרה, הרי זה מותר¹⁶. וכן פסק השו"ע¹⁷.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שסב)

אם עשה צורת פתח, אפילו לפרצה יתרה מעשר, מותר. ואפילו לא נעץ אלא ארבע קנדיסין בארבע רוחות ועשה צורת

11. וכפשוט דברי רבי יוחנן שאמר לכלאים התיירו, לשבת לא התיירו. וכתב הרב המגיד (הל' שבת טז, טז) שאפילו לדעתו צורת פתח מועילה אפילו בפרוץ מרובה, ברוח שלישית (כמבואר בהל' שבת יז, ג) בדין הכשר מבוי מפולש ולא בא הרמב"ם להזכיר כאן אלא המחיצה שבעצמה בלא חבירותיה היא מחיצה. עוד כתב המגיד משנה, שבפרצה עשר ויש לה צורת פתח, אפשר שהרמב"ם יודה שאפילו פרוץ מרובה על העומד כשר הוא (וכדעת הסמ"ג וסמ"ק, ראה בסמוך). וכן הכשיר גבי סוכה (הל' שופר וסוכה, ד, יב). ושם הוא מחלק בין סוכה לשבת בענין זה.

12. אמנם לשיטתם, בפרצה עשר מועיל אפילו פרוץ מרובה על העומד, ואפילו בבקעה, ואפילו כל הארבע רוחות על ידי צורת הפתח. ופעמים מועיל אפילו בפרצה יותר מעשר, כגון ברוח שלישית של מבוי מהני צורת הפתח ואפילו לדופן כולו כשהוא מפולש (ואין בו עומד), כיון ששתי דפנות שלמות (כן מבואר במגיד משנה, וב"י שסב, ומשנ"ב ס"ק נח).

13. או"ח שסב, והוסיף בשו"ע, דהני מילי שמועיל צורת הפתח, בחצר ומבוי שיש בהם דיורין. אבל בבקעה לא מהני כשכל הרוחות על ידי צורת הפתח (וכתב הביה"ל שבעשר מהני אף בבקעה, עיי"ש). מקורות - רמב"ם (הל' שבת טז, טז). ההשלמה (הו"ד בספר המאורות). מאורות (י"א א', ד"ה ואם יש לו). רא"ש (סי' יג). סמ"ק (מצוה רפב). סמ"ג (עשין, עשה דרבנן א, ד"ה צורת הפתח; עשין סי' מג, ד"ה מוכיח).

14. והמשנ"ב (ס"ק נט) כתב שנכון לחוש לדברי הרמב"ם וסיעתו. והיינו, כשאין שתי דפנות שלימות, כמבואר בהערה לעיל. ומדברי הביה"ל (סי' שמוג, ד"ה הבולטין) מתבאר, שאם בשתי רוחות יש פרצות פחות מעשר, מועילה צורת הפתח להחשיבם מחיצות גמורות (ולפי זה, אם יש בשתי רוחות פרצות עד עשר, וצורות פתח, ובשאר מחיצות פרצות אפילו יותר מעשר, וצורת פתח, מהני גם לשיטת הרמב"ם). וראה עוד ביה"ל (שסב, ד"ה כשכל) שדן בספק הפמ"ג לגבי צורת הפתח בכל הרוחות, אי הוי מחיצה דין תורה. ועיין לעיל, ו' א', סוגיית תיקון רה"ר.

15. דצורת פתח לא עדיפא ממחיצה גמורה, וכל מחיצה גמורה שאינה גבוה עשרה לא הויא מחיצה גמורה, כל שכן צורת פתח דלא הויא מחיצה.

16. והקשה הרשב"א, שאין צורת פתח מועיל יתר ממחיצה, ומחיצה שאינה גבוהה עשרה אינה כלום. והמאירי (ב' א', ד"ה וצורת פתח) ביאר שצורת הפתח עשוי כתיקונו, אלא שכותלי המבוי נמוכות מעשרה. אלא שתמה על הרמב"ם, שאין צורת פתח מועיל במקום שאין מחיצות, שכל מחיצה הפחותה מעשרה אינה מחיצה!

ובביאור הגר"א (או"ח שסג, כו, ס"ק מו) פירש דברי הרמב"ם שכל מחיצות המבוי גבוהות מעשרה, ורק מקום הפתח נמוך מעשרה, ובזה מהני צורת הפתח, כשעשוי כדן (וראה משנ"ב שסג, כו, ס"ק צג; חזו"א סי' סה ס"ק נח) וכן הבינו חידושי המאירי (בא, ד"ה ומה שיש לעיין) וספר הבתים (שערי איסור הוצאה שער עשירי) בדעת הרמב"ם. וז"ל ספר הבתים: "ויראה לי שלא אמר הר"מ שיועיל צורת פתח אלא כשהיה צורת הפתח גבוהה עשרה".

עוד יש להעיר, ממה שכתב הרמב"ם (שבת טז, יט, הו"ד בסוגיא הבאה) שלחיים של צורת הפתח (קנה מכאן וקנה מכאן), גובהם צריך להיות עשרה טפחים או יותר. וגם כאן על כרחך מיירי בהכי.

17. או"ח שסג, כו. ולהלכה כתב המשנ"ב (ס"ק צג) שהרבה אחרונים הסכימו לדינא שאם היה חלל המבוי נמוך מעשרה טפחים, לא מהני צורת הפתח. וכשהחלל גבוה, ורק מקום הפתח נמוך מ"י טפחים, מהני צורת הפתח (הגר"א). מקורות - רמב"ם (הל' שבת יז, יד).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

פֶּתַח עַל גְּבִיּוֹן, מִתֵּר. וְהָיָה מְלִי בְּחָצֵר וּמְבוּי שֵׁשׁ בָּהֶם דִּיּוּרִין, אֲבָל בְּבִקְעָה לֹא מְהַנִּי כְּשֶׁכָּל הַרוּחוֹת עַל יְדֵי צוּרַת פֶּתַח. וּלְהַרְמִיבִים אֵין צוּרַת הַפֶּתַח מוֹעִיל לְפָרְצָה יוֹתֵר מֵעֶשֶׂר, אֲלָא אִם כֵּן עוֹמֵד מְרַבֵּה עַל הַפְּרוּץ וְאִז מְהַנִּי אֶפְלוּ בְּבִקְעָה בְּכָל הַרוּחוֹת (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם סַמ"ג וְסַמ"ק).

(או"ח, הלכות שבת, סימן שסג)

כו. הָא דְמְבוּי נִתְר בְּלַחֵי אוּ קוֹרָה דְּנֻקָּא כְּשֵׁאִינוּ נְמוּךְ פְּחוּת מִי"ט מְרוּחִים וְלֹא יְהֵא רְחִבּוּ יוֹתֵר מֵעֶשֶׂר אַמּוֹת מְצַמְצָמוֹת וְשִׁיחָא אֶרְכוּ ד' אַמּוֹת מְרוּחוֹת אוּ יוֹתֵר, אֲבָל אִם חָסֵר אֶחָד מִכָּל אֵלוּ אֵין לוֹ תִּקְנָה אֲלָא בְּצוּרַת פֶּתַח...

צורתה של צורת הפתח מיקומה וחוזקה

(י"א ב') אמר רב חסדא: צורת הפתח שעשאה מן הצד, לא עשה ולא כלום.

ואמר רב חסדא: צורת הפתח שאמרו, צריכה שתהא בריאה כדי להעמיד בה דלת, ואפילו דלת של קשין.

אמר ריש לקיש משום ר' ינאי: צורת הפתח צריכה היכר ציר. מאי היכר ציר? אבקתא (חור שציר הדלת סובב בו. ואע"פ שאינה צריכה דלת, מיהו חזיא לדלת בעינין).

אשכחינהו רב אחא בריה דרב אויא לתלמידי דרב אשי. אמר להו: אמר מר מידי בצורת הפתח? אמרו ליה: לא אמר ולא כלום.

תנא: צורת הפתח שאמרו, קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן¹⁸. (ומברר) צריכין ליגע (הקנים שבצדדים בקנה שמעליהם), או אין צריכין ליגע? (1) רב נחמן אמר: אין צריכין ליגע. (2) ורב ששת אמר: צריכין ליגע.

שיטות הראשונים

צורת הפתח שעשאה מן הצד לא עשה כלום: פירשו רי"ף בשם רב האי גאון, ורמב"ם, כגון שעשאה מצדו של כותל, דהויא ליה פיתחא בקרן זוית, ופיתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי. וראב"ד ומאירי פירשו כגון שהניח קנה אחד בצד כותל המבוי והקנה האחר באמצע המבוי, וקנה על גביהן, והניח השאר פרוץ בלא קורה ובלא לחי¹⁹. והרא"ש דחה פירוש הרי"ף, ופירש כרש"י, שלא נתן הקנה העליון על שני הקנים העומדים, אלא חיברו להם מן הצד, שאז אין דומה לפתח, שהמשקוף נתון על שתי המזוזות. וכ"כ רשב"א וריטב"א. וכן פסק השו"ע²⁰.

קנים של צורת הפתח האם צריכים ליגע: הרי"ף, רמב"ם, רמב"ן, אור זרוע, רשב"א והרא"ש, פסקו כרב נחמן דאמר אין צריכין ליגע²¹, משום דתניא כוותיה. והר"ז כתב דכרב ששת מסתברא, דקיימא לן כוותיה באיסורי. והשו"ע²² פסק

18. כותלי בנין לא דמו כלל לקנה מכאן וקנה מכאן, משום הכי בעיא חוץ מהכשר כותלים קנה מכאן וקנה מכאן בגובה עשרה טפחים וקנה על גביהן. חידושי מאירי.

19. וטעמא דמילתא, דאתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה לקנה אמצעי.

20. או"ח שסב,יא. וכתב הב"י: ואף על פי שהרי"ף והרמב"ם לא פירשו מן הצד כפירוש רש"י, מכל מקום לענין דינא משמע דאף לדידהו אם חיבר הקנה העליון לשני הקנים מצדיהן לא מהני, דלישנא דקנה על גביהן משמע ודאי על גביהן ולא מצדיהן; וכן נראה מדברי הרא"ש וכו', דלכולי עלמא בעינן על גביהן ולא פליגי אלא בפירוש מן הצד. עכ"ל. מקורות - ראב"ד (הו"ד במאירי והשלמה). מאירי (חי"י"א ב', ד"ה צורת). רא"ש (ס"י יד). רמב"ם (הל' שבת טז,כ).

21. וכתב הרא"ש (ס"י יד) שמדובר שמכוונים כנגד הקנים התחתונים. ולמד הב"י מדבריו שגם לפי רב נחמן צריך שיהיו מכוונים, ואפילו אם רחוקים טפח זה מזה אינו נקרא מכוון. וכ"פ בשו"ע (שסב,יא) ובמשנ"ב (ס"ק ס"ג).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

כרוב הראשונים.

צורת הפתח אם צריך שתהא בריאה, ואם צריכה היכר ציר: כתבו בתוספות שהדבר מסופק על איזו שאל רב אחא, וכיון דלא ידעינן מאי, אזלינן בתרווייהו לחומרא, וצריכה שתהא בריאה לקבל דלת, וצריכה היכר ציר²³. וכן פסקו ראב"ד, אור זרוע, ר"מ מרוטנבורג, רא"ש, סמ"ג, סמ"ק, רי"ד ורי"א²⁴. אמנם הרשב"א כתב דמסתברא דבין על זו ובין על זו (שאלו, והשיבו שלא אמר רב אשי ולא כלום)²⁴. והרי"ף ורמב"ם פסקו שצריכה שתהא בריאה, ולא הזכירו מימרא דריש לקיש (המצריך היכר ציר)²⁵. וכן פסק השו"ע^{26,27}.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שסב)

יא. מהו צורת פתח? קנה מכאן וקנה מקאן וקנה על גביהן, אפלו אינו נוגע בהן אלא שיש ביניהם כמה אמות, ובלבד שיהא גבה הקנים שמכאן ומכאן י' טפחים ויהיו מכונים כנגד קנה העליון. ואם חבר הקנה העליון לשני הקנים, או לאחד מהן מן הצד, לא מהני. וצריך שיהיו הקנים שבצדדים תזקים לקבל דלת כל שהוא, אפלו של קש או של קנים; אבל קנה שעל גביהן סגי בכל שהוא, ואפלו גמי מהני.

שער או פתח בית שהמשקוף שלו עגול כקשת

(י"א ב') **תניא:** כיפה (שער העשוי ככיפה) - (1) רבי מאיר מחייב במזוזה. (2) וחכמים פוטרים (מפני שלמעלה בעיגול הוא מיצר, ואינו רחב ארבעה. ואין פתח פחות מד' רוחב). ושוין, שאם יש ברגליה עשרה (קודם שיתחיל להתעגל) שהיא

22. או"ח שסב, יא. מקורות - רמב"ם (הל' שבת טז, ט).

23. רבינו חננאל פירש שעושים חורים במשקוף לקבל בהן ציר הדלת. ורש"י ורי"ד כתבו שצריך חורים ממש בקנה שבצד, שראויים להכניס בהם ציר הדלת. אך ריא"ז ומאירי נקטו שצריך רק **כעין** חורים, כי אין מקום להכניס ציר בקנה. ולכן יעשה עניבה של חבל וגמי. ובמאורות פירש מקום שמעמידין בו את הדלת שיוכל לעמוד מאליו.

24. דקנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן הא משמע שאינה יכולה לקבל שום דלת. רשב"א (בחידושו). אמנם בעבוה"ק (בית נתיבות, שער ב', סי' ב') פסק: צורת פתח יראה לי שאינה צריכה כלום, וכו', ויש מחמירין להצריכה היכר ציר ובריאה לקבל דלת של קשין, וראוי לחוש לדבריהם. עכ"ל.

25. וכתב הרשב"א שנראה שהרי"ף פירשה אהיכר ציר דסמוך לה, ועל כן השמיט להיא, והביא אותה של רב חסדא דאמר צריכה שתהא בריאה לקבל דלת. וכן כתב הריב"ש בתשובה (סי' תה; הו"ד בב"י או"ח שסב, יא), בדעת הרי"ף והרמב"ם. וכתב: וראוי לסמוך עליהם אף על פי שיש חולקים. אמנם הקנה שלמעלה סגי בכל שהוא כמו שאמרנו בירושלמי (עירובין א, א) אפילו קנה מכאן וקנה מכאן וגמי על גביהן. עכ"ל. וכן פסק בשו"ע (או"ח שסב, יא). אך בחידושי מאירי (ד"ה צורת פתח שאמרנו) כתב שגם הקנה שעל גביהן צריך להיות חזק לקבל דלת. ובמשנ"ב (ס"ק סה) הביא מחלוקת אחרונים האם מותר שינוד הקנה העליון ברוח. והחזו"א (או"ח סימן עז ס"ק ו) החמיר בזה.

26. או"ח שסב, יא. מקורות - רשב"א וריטב"א (י"א ב', ד"ה אשכחינהו). תוספות וראב"ד (הו"ד ברשב"א וריטב"א). רא"ש (סי' יד). מהר"ם מרוטנבורג (הו"ד ברא"ש). סמ"ג (עשין דרבנן א, הלכות עירובין, ד"ה צורת פתח). סמ"ק (סוף סי' רפב) פסקי רי"ד (יא, ב). ועיין בתוס' רי"ד ד"ה אמר מר שמשמע ממנו שהיכר ציר אין צריך) פסקי ריא"ז (הל' א, כז). חידושי מאירי (יא, ב). ד"ה צה"פ דאמרינן מן הצד לא מהניא) הגהות אשר"י (על הרא"ש). רמב"ם (הל' שבת טז, ט).

27. ראה ביאור הגר"א (סי' תרלב, ס"ק ז), שדעתו שאין צריך שיהא הצורת הפתח לשם מחיצה. והחזו"א (עירובין קיא, ה) דן בדברים, וכתב שמן האמור נלמד דעמודי הטלגרף והחוט שעל גביהן, אפשר לסמוך עליהן משום צורת הפתח, עיי"ש.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

חייבת (במזוזה, שהרי יש בפתח גובה עשרה טפחים בלי לצרף את העיגול).

אמר אביי: הכל מודים (אפילו רבי מאיר) אם (הכיפה) גבוהה עשרה ואין ברגליה (גובה) שלושה (שאינה כלום, דכל בציר משלושה גובה, ארעא סמיכתא היא, ואין שם מפתח זה כלום שיהא רוחב ארבעה), אי נמי יש ברגליה שלושה ואין (הכיפה) גבוהה עשרה, ולא כלום (הפתח פטור ממזוזה. דכל פחות מעשרה לא כלום, ולא פתח הוא).

כי פליגי ביש ברגליה שלושה (דנפיק מתורת ארעא סמיכתא בהכשר פתח ארבעה רוחב) וגבוהה עשרה (עם העיגול), ואין רחבה ארבעה (בחלק של גובה הפתח שמתעגל ולמעלה), ויש בה לחוק להשלימה לארבעה; רבי מאיר סבר חוקקין להשלים (הואיל ובגובה שלושה יש הכשר רוחב פתח, רואין שבעה העליונים כאילו הם חקוקים מבפנים ונרחבים למדת הרגלים). ורבנן סברי אין חוקקין להשלים.

שיטות הראשונים

האם צריך שיהיה ברוחב הכיפה ד' טפחים: פסקו הפוסקים כחכמים, שאין חוקקים להשלים, וצריך שיהא ברגליה של הכיפה עשרה. דעת הרשב"א דכדי שתיחשב פתח, בעינן נמי שיהא ברוחבה ארבעה. והרמב"ם לא הזכיר דבעינן רוחב ד'²⁸. וכן השמיטו השו"ע²⁹.

האם צריך שיהיו רגלים גובה עשרה קודם שיתעקמו: דעת הרמב"ם דכל שאין מזוזות ישרות בגובה עשרה טפחים, אינו חייב במזוזה. וכן דעת רשב"א וריטב"א³⁰.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שסב)

יב. כפה (פ' שער העשוי כפה, רש"י), אם יש ברגליה, דהינו קדם שהתחיל להתעגל, י' טפחים, מתרת משום צורת פתח.

(יו"ד, הלכות מזוזה, סימן רפז)

ב. בית שיש לו מזוזה מכאן ומכאן, וכפה כמין קשת על שתי המזוזות במקום המשקוף, אם יש בגובה המזוזות י' טפחים או יותר, חייב. ואם אין בו י' טפחים, פטור, מפני שאין לו משקוף. הגה: וכל שכן פתח שאין לו גבה עשרה טפחים, דפטור ממזוזה (כ"מ בטור ופוסקים עין בית יוסף)...

28. ודייק ודייק המגיד משנה שדעתו דלא בעינן רחב ד' לענין צורת הפתח ולענין מזוזה. עיי"ש.

29. יו"ד רפזב. והשו"ך (ס"ק ב) כתב, ודעת רש"י והמרדכי והטור דבעינן נמי שיהא רחב ד'. וב'פסקי הגר"א' כתב דמשמעות דעת הגר"א (ס"ק ג) דבעינן נמי שיהיה חלל הפתח רוחב ד' טפחים, ואם לא, אינו חייב במזוזה. מקורות - רמב"ם (הל' שבת טזכ; וכן לא הזכיר בהל' מזוזה וד). רשב"א (עבוה"ק, בית נתיבות, שער ב, ס' ב, עמ' עב הוצ' מוה"ק).

30. ורש"י (יומא י"א ב') כתב "ושוין שאם יש ברגליה י' קודם שיתחיל העיגול, ותמעט רחבה", משמע שהחסרון של העיגול הוא רק אם ממעט מרוחב ד'. וכן הבין הב"י (יו"ד סוס"י רפז) שרש"י פליג ארמב"ם. אמנם בחי' הר"ן כתב שגם דעת רש"י כרמב"ם, וכן משמע מדברי ריטב"א.